

СИБИРЬ БОЛГАШ ЫРАККЫ ЧӨӨН ЧҮК УЛУСТАРЫНЫҢ СПАРТАКИАДАЗЫ

1. Тыва хүреш

Тыва хүреш түгээ республиканың иштинге эвес, харин Сибириниң болгаш Ыраакы Чөөн чүк улустарының национал спорт таламы-биле чакыл болгон спартакиада-ага кал черин ээлеп, көрүктүрүп, согурунган дараа тудар ашарган. Кызыл Хүреш стадионунга чаа болуп эрткен IX спартакиада дөңдү аайы-биле болгон тыва хүрешти көрүктүрүп да-а согурунган көргөн. Мөгө-лерин деширн, хүрешти туу-рунч арга-мергежилни кө-рүктүрүп ийи хүн иштинге түгээ тайгааран көргөн эвес, харын-даа бо таламы-биле чо-гуур демдегелди кылып тур-ган.

Якут АССР-нин болгаш Усть-Ордынский национал окруттун мөгө-лери тыва хүреш-тин деширнине амдыында мергежил өрөөмүн болгон, тыва мөгө-лериң кайтар деширн көрүп ап турган. Ол келген аалчылар шунту хил дөң анык мөгө-лери, ыңгала-даа оларның аразында сула хүреш таламы-биле спорт мас-терлери база бар. Оларның күш-шылды, белеткели уугу. Бо таламы-биле бистик мөгө-лөрдөй дудуваз. Ыт-хал тал-амы-биле аял-даа мөгө-лөр бар. Ыңгала-даа тыва хүреш-тин аразында копкак, уду-ламчылыгың кайтар көдө-лериң, чүң кайгытарын эс-кербиң баар болду.

Баштай чык деширн (56 кг) мөгө-лериң хүрешти эл-э-э. А. Чулууду биле С. Мар-фунгов (Якут АССР) хүреш-кен. Чулууду бутташ окташ. Ыңгала-даа Чулууду дараа-аада хүнде Усть-Ордынский национал окруттун мөгө-лери И. Халеев октадырды. Ың-чанга ол үшкү черин ээлеп. М. Халеев бири черин ээлеп, келген аалчыларын аразында тыва хүрешти чык дейи та-

лазы-биле «спартакиада» чемпиону атты алган кара чыгыш мөгө ол болган.

64 кг деңгизге В. Данилов (Якут АССР) биле О. Барбаев (Усть-Ордынский) хүрешкен. Да-нилов чап туткан, оона чык окташ. Дараазында Б. Сүте-Маадыр (Тыва АССР) биле В. Данилов хүрешкен. Олар чогуур мүнута анык чедир үр хүрешкенер. Данилов көш улаа буттаары орадыңгы турган, адык сөөлүңде ийле буттап алган. Тывада чап-лаш чок болуп ийле-даа, би-чи сазды бергениң болгаш бодунче чыра тырта бер-гениң аягыңга, Сүте-Маадыр иштинде дөңдүлүң адыр-мак. Тыва хүрештин шак мындай бир солун, ыдыгдыг арганы бо хүрешке кара чы-гыш аягыңга мөгө ол болган. Дараазында Сүте-Маадыр Бар-

ан аар деңгизин мөгө-лери кайтар хүрешкени ап көрө-лөр. О. Данилов (Тыва) биле С. Утинов (Якут) хүрешкен. Данилов бутташ, саздавай ок-таш. С. Утинов Усть-Ордын-скийн мөгө-лери И. Николаев-ти иштинде дөңдүлүң ок-таш. Дараазында хүнде Да-нилов И. Николаев тывары-каш, бутташ, тепишаан чык окташ. Бо дөңгө амыг хүрешке Данилов эки белет-кепкени көрүтүп турар. Аар деңгизге Данилов спартиа-да-агы чемпиону болган.

Түңгелде тыва хүрештиң дөңдүлүң аягы-биле хү-решкениң үжү тыва мөгө-лериң тилкелеткен болган. Бо дөңгө тыва-ларның национал хүрешине арга-мергежил келген аалчыларыңда арга-тык болганын көргүсөң. Бистик мөгө-лөрдөй кол нуруу-

болза чогуур деп сагында-рыр артык эвес.

Июль 13-те спартакиада-агы тыва хүреш таламы-биле туу-ган чемпиону тыварының хүрешки болган. Аңаа Якут-скийн мөгө-лери И. Николаев-ти иштинде дөңдүлүң ок-таш. Дараазында хүнде Да-нилов И. Николаев тывары-каш, бутташ, тепишаан чык окташ. Бо дөңгө амыг хүрешке Данилов эки белет-кепкени көрүтүп турар. Аар деңгизге Данилов спартиа-да-агы чемпиону болган.

баевти (Усть-Ордынский) ок-таш, бо деңгиз таламы-биле спартакиада-агы чемпиону болган.

72 кг деңгизге О. Кара-Кат (Тыва АССР) Якут АССР-нин мөгө-лери С. Алексеев-биле хүрешкен. Алексеевти күжү-дө, деңгиз-даа уугу. Ың-гала-даа артык байдалың ол аягыңга шыдаван. Чогуур мүнутагың амыг хүрешкен, окташ чыдамың каанар. Кара-Каттың деңгиз удура-мыкымыңда чык болганын барымдаалаш, судулар ону тилкелен деп иштинде. Ыңчанга ол база спартакиа-да-агы чемпиону болган.

зуда буттаар арганы аягы-лаан. Ыңгала-даа арга со-лоондан тутуш турган, хол башка буттаа кижик чок бол-ган. Тываң хоочун мөгө-лериң чедикчил аягыңга чоран эске аргалары аягы-лаан арга-агы барганың чед-дик демдегеле чогуур.

Якутиниң болгаш Усть-Ордынский анык мөгө-лери тыва хүрештин аргаларың биле бөр болза, оларның күжү, спортчу белеткели чедир, моон соңгар бисти амыг бо-лурун аргам бар. Ыдыг болганда, тыва мөгө-лериң хүрешин эки сайкырдыр, белеткели улам күштөдирер

аы-биле 1969 чылда тууган чемпиону болган. Якутиниң мөгө-лериң черин ээлеп, үшкү дөңгө черини О. Да-нилов биле О. Аппи-оол үлөш-кенир.

М. ЛЮДПУ.

2. Бурят хүреш

Калды-даа спортчу маргы-даа хой команда кыркычылг болган тудум улам солун та-

лыг, чараш демселге эртер, Ыңгала-даа бо чылды Тыва-га эрттирген бо ийи дугаар зона маргылаа — Сибирь болгаш Ыраакы Чөөн чүк улустарының спорттун нацио-нал хевирлеринге спартакиа-да — баш бурунгар көр-дүңгө киргичти ады ко-мандалык эвес, а үш-ле ко-манды кыркычылг болганын маргылааңың аргаларың-ла (маргылааңың кол судулаң эл Кочев, РСФСР-ниң куд-кудурга болгаш спорт комитетиниң төлөңи Терентий) четес аягыңга көрүтүп турар. Бурят АССР-ниң Агн национал окруттун, Халас Автомобил облостың командалары келбеге. Аңаа чүгө Якут, Тыва АССР-лерин, Усть-Ордынский национал окруттун командалары кыркы-кен.

Якут АССР-ниң командам бүрүн составтыг, организастыг кыркычылг демдегелери ту-гула. Көрүктүрүп ийдеп манал турганы мышаң, якут спортчулар, спартакиада-агы бүтү беш (тыва), бурят хүреш-тиң, якут халыкта чаа хал-рынга, шой көрүктөргө) ха-вирлеринге эң дөңгө техни-каг түңгелде чедип ап, бистик мергежилниң ыла-ла көрүскөн. Ол дөңгө, Якут АССР-ниң куд-кудурга болгаш спорт комитетиниң уду-рукчуларың спорттун бо, национал хевирлерин туту-лаан көрүп, ону бүтү таламы сайкырдыр, хой кижик кыркычылг болдуар амыг эки кылып турарыңга база бир тодараг херетиң-дир.

Бурят хүрешке хүрешкен якут мөгө-лери Егор Борисов, Иннокентий Халеев, Лука Иванов, Афанасий Соловьев олар панадылг черини, а команда аайы-биле ийи чериң чедип алган. Ыңгала-даа маргылаага хоочун хүрешке ССР-ниң спорт мастери И. Халеев чедикчилг болган. И. Халеев чедикчилг болган лердир эң шилкелде 32 ме-ниниң хүрешкени О. Аппи-оол болган эске-даа шымак мөгө-лериң олтуп. Монгу-оол биле Бече-оол-биле үжүрүмөшкө, аргада уду арга-биле, кыш-кай тутуш дилим хүреш-биле көрүктүрүп мадагылаң.

Бо хүрешке хүрешкен бистик анык мөгө-лөрдөй Дон-

гак Кочай, Василий Базир-Тараа, Монгу-оол Биче-оол олар деңгиз аайы-биле маргы-лаага арыг тилкелелериң чедип ап, спартакиада-агы чемпионы деп бистик аттар-кып уелгине ылап бүтү-рөөн. Ол, ыңгалада 24 катап көдүргөң, удуламыңыларын үш катап ашкан, чүгө бо шимчөөнине 72 саны чедип алган. А. Кочетков, А. Гирс олар каймы-даа тус-туста 21 катап көдүргөн.

Чангыс шойго бо хол-биле шилин көдүрүп үшкү шим-чөөнине Шилин 35, Ко-четков 32 катап көдүргөн, спартакиада-агы чемпионы болуп уугу ат-аларын бүтү-редик чедип алган.

Команда аайы-биле бириг, ийи, үшкү черлерин Якут, Тыва АССР-лерин, Усть-Ор-дынский национал окруттун ко-мандалары дараалаштыр ала-гылаан.

Спартакиада-агы база бир көчүктү солун, көрүштүг спорт хевир шой көдүрүп болган. Аңаа көрүктүрүп бистик уелгениң бо хевирге ССР-ниң спорт мастери Юрий Шилин (чартык аар деңгиз, Якут АССР) биле Анатолий Кочетков (аар деңгиз, Тыва АССР) олар чаалап ап, шой көдүрүп чедип алган. Бистик мергежил көрүскөнөр.

Манагыш оларның техниктег түңгелдери үш хевирге ий-тиз-биле 138 болган 141 саныг болуп, эске атлеттердең ымак эки болган.

Чангыс шойго ийи хол-биле алы-салап көдүрүп шим-чөөнине Шилин 30, оло-ло-ло 21, шунту 51 катап көдүргөн, бо-лун деңгизин атлеттердең барык ийи катап ажы-рып, оларга күш чедипсе кыдыр ырай берген. И. Чи-жов чүгө 21-ге, А. Алохин 18-ге дөңгө-ле чедирген.

Бо шимчөөнине аар дең-гизлерин А. Кочетков (Тыва АССР) 46 чедирп, (уу-ламыңырыңда мурнай берген, М. Ишанов (Усть-Орда) 34, А. Гирс (Якут АССР) 33 катап көдүргөн.

Күш-дамыр таламы-биле эки дарадыгың, бистик мер-гежил дөңгө ийи дугаар шимчөөнине эгелер бөрөгө, көрүктүрүп согуруламы улам кыткан. Ортумак сы-яң, доок шилкелдең эл-ханың Юрий Шилин ийи

шойго ийи холунга чакы-чик көдүрүп, дөңгө чараш тургусту көрүтүп турда, кө-рүктүрүп оң таймынаагык мергежилге мөгөйлөп, аны-як, шымак атлеттин улу-г көлөр уелгине ылап бүтү-рөөн. Ол, ыңгалада 24 катап көдүргөн, удуламыңыларын үш катап ашкан, чүгө бо шимчөөнине 72 саны чедип алган. А. Кочетков, А. Гирс олар каймы-даа тус-туста 21 катап көдүргөн.

Чангыс шойго бо хол-биле шилин көдүрүп үшкү шим-чөөнине Шилин 35, Ко-четков 32 катап көдүргөн, спартакиада-агы чемпионы болуп уугу ат-аларын бүтү-редик чедип алган.

Команда аайы-биле бириг, ийи, үшкү черлерин Якут, Тыва АССР-лерин, Усть-Ор-дынский национал окруттун ко-мандалары дараалаштыр ала-гылаан.

4. Ча адары

Ча адарыңга Якут АССР-ниң спорт мастери П. Ставов спорттун бо хевирин бүтү мергежилдерин кайгамчык чык болган көчүктү эки түң-гелдең күтүскен дооккаң, спартакиада-агы туган че-мпиону болган.

Павел Михайлович силер-нин мындай кайгамчык че-дикчилериниң чакыды чү-дөң деп айтырарыңга ол мында диди:

— Белеткед, база катап белеткед. Чамдык ча адыгала-ры үр-ле шыгап чыдып бөр-бөр-дүр. Ыда азык эвөөң, чүгө дөңгө ыңгалада холлар сарылап эгелер болгаш на-рантар туруштат болгай. Со-гуу ырамың болгаш дөңгө чок болур. Ча адарыңга на-рантарын дөңгө, арак чыш-дур аразында шыа шыгап кылаш, согууң чооту, дүрөң, амыг салыстар ыды-дыр чыгып, азыры көчүтүп турла. Мен 3—4 секунддан үр шыгааас мен.

Оң соода Павел Михай-лович Якуттың бо национал спорт калбак дөңгөчөң аа-

ган, өөредилге черлеринде, шилкелде, аяк-агы, бу-дурга алган черлеринде тургускаң ча адар сенциялар-ны дүрүктүлүг, бистик мер-гежилдең ча адыгаламы баш-кылап турар деп туталады. Якут АССР-де хоочун ча адыгаламы көчүктү гөй бол-гаш бир эвес бистик респу-бликаның куд-кудурга бол-ган спорт комитетин туту-лап деп сазар болза, бистик ку-ч адыгаламы Тывага көң, келген үдө тренердең аяк-лап болур деп туталады.

Оон өөреникчи, Якут-скийн күрүңе университетиниң студентин, бири нарыктыг Ульяна Сидорова база че-дикчилерин кыркычылг. Хо-рөөкчөң аразында маргы-лаага ол база чемпион болган. Ульяна эртен чылды бо спартакиада-агы тилкелен.

Якут команда ийи-тиз-биле 2576 саны чедип ап, спарти-ада-агы чемпиону болган. Ийи, үшкү черлерин дараа-лаан окруттун командам 1258, Тыва АССР-ниң ко-манды 1236 саны адыгала-ды.

Спартакиада-агы беш спорт хевирлеринге команда аайы-биле ийи бириг, ийи, үшкү черлерин Якут, Тыва АССР-лерин, Усть-Ордын-ский национал окруттун ко-мандалары дараалаштыр алган. Якут АССР-ниң спортчулары эртен чылды база чемпио-ну болган, олар шымак спортчулар амыг бо улаада база катап бүтүредик басты-кан шыдаан.

Д. АПАЯ-ООЛ.

ЧУРУНГА: Спартакиада-агы бурят хүрешке бодунчү дең-гизде чемпиону, эң шил-кел 32 меңе кыркычылг тыва хүрешке түңгелде, Сибириниң болгаш Ыраакы Чөөн чүк улустарының спорттун нацио-нал хевирлеринге туган че-мпиону болган. М. Бече-оол, деңгиз аайы-биле тыва хүреш-ке чемпион О. Кара-Кат, бурят хүрешке чемпион В. Базир-Тараа, якут халыгыраа туган чемпион, Якут АССР-ниң спорт мастери И. Горюхов (Якут АССР).

Алаада чурунга: Ча аа-рыңа чемпион ССР-ниң спорт мастери П. Ставов (бе-тинде).

Авторуң фотолору.

Тывага социалисттик демократияның хөгжүлдөзү

(Төңүзү, Эгези 3-кү арынды).

Нацпартияның хоочун бот-шынтырлеттер принциптеринге дүштүр, тыва улустун улам аныкты национал-курне хөгжүлдөңгө таарымчалыг байдаларын хандылар согу-ла-биле 1961 чылдын октябрында ССР-ниң Дзиди Социалист Президиуму Тыва автономиялыг областы Тыва Автономиялыг Совет Социалист Республика кылдыр эзе тургускаң. Ол бол-за, бистик Совет күрүшине коммунисттик тургузушун-куң чорудулаада национал халык-ааларың бүтү айты-рыларың пролетарың интернационаллыг, деңгизчи на-ционал политикаң тайгымың чокка боттандырыңга ү-денгизчө шынтырлет турарың түңгел болган.

ССР-ниң составында ТАР-ның киргениниң соода Совет Тываның аял-агы болгаш културалык дүңгө темпелер-биле хөгжүп эгелөө. «Тыва дөг-дүг» комбинады ам бе-зиз продукцины берип турар, бо беш чылда «Тывакобальт» комбинады ажылаага кирер, туду индустриализмни, хо-мүр-дөш, ийи аял-агы кылдыр, эйт-сүт, аш-чөм болгаш түрт үлөштүр бугурагыңа ажылдап хөгжүп турар. Улустур бу-дургулугуң хемчөөл 1945 чылды-биле деңгизге барык 30 катап көвүдөн. Республиканың энергетиктиг күчүг улам дүңгө өсүп турар. 1969 чылда электрэнергия аял-агың үчүдүрү 1945 чылды-биле деңгизге 125 катап аял-агы бол-ган.

Совет Тывада бистик мал болгаш чер аямы улам сайы-ран турар. Согут 20 чылдырын дүңгүзүңа тарыла шолу 6 катап азык көвүдөн. Тыва култураларың ийи чыла-дыла 16 катап өскөн. 1945 чылда Тываның көдө аял-агыңыңа 38 тракторлар аял-агың турган болза, 1969 чылда оларның саны 3 муң болган. Республиканың колхоздарыңа болгаш совхозтарыңа муң-мун кобалаар, автономия-лар, эске-даа көдө аял-агың техникаң аял-агың турар. Колхозту тургузуп күш-аыкты арыт массаларың амыд-рал деңгизин аажок бедирни хандырган.

Улустур болгаш көдө аял-агың бугурагыңың шыкмы хөгжүлдөңгө аял-агың чонгарың материал болган кул-туртугү деңгизиниң өзүңде дуулаан турар. Ырак эвес эр-тен үдө-ле тыва-ларың кол туртаар чер болуп турган ө-лө-лөри болгаш чадырларың чагайжымы туткан байыңдар биле солаан. Кожун чон сууруң амыд-рал-туртаага же шилкел. Ажыкчыл аңгымың национал надырлар, улус аял-агыңың, културалың, эртемниң, литератураң болгаш уран чүдүлүг тускай эртемчилер көвүдөн турар.

ССР-ниң составында Тываның кирген хуудан бөр 20 чыл болганыга холбаштыр, база экономикаң болгаш кул-тураны хөгжүлдөңгө чедип алган чедикчилерин дөң Тыва АССР чактың бистик шаңгалам — Ленин орден-биле шаңгалган.

ИИНИИЛИДИҢ аял-агың-херектери эртен башкарыңга массаларың калба-биле кыркычылг, күрүм-нөң аял-агың-херектери улусту халыкчылар, совет де-мократияны чакылчыл халыкчылар, ону күрүшөң болгаш хой-шынтың эгелөөн-биле дүштүрүп аял-а-гы чонгар депутаттарың Советтерин аял-агың-херектери аял-агыңа эң дөңгө-биле кирер турар.

Коммунист партияң болгаш улустун эрге-ажыкчыл-га бердинги, аял-агы чонгарың иштед, херекчилерин аш билер эң дөңгө кыркычылг Советтерге согуң турар. Чоннуң бугураң чедип алган кыркычыл күрүшине эртен башкаар аял-агы кыркычыл, ол аял-агың партияңың чооту шынчөлдөп ап, күрүшө, аял-агың, хой-шынтың организа-цияларың аалар, хуудуңг удуруччулары болуп, өзүң, да-дыңап турар.

ССР-ниң составында ТАР-ның киргениниң соода эртен үшкү дүңгүзүңа Тывага чоннуң социал структуралыңа ү-денгиз чакыргалаар болгулаан, оң културтугү деңгизле чы-галаа чокка өскөн, массаларың политиктиг меделери, олар-чың организастыг чоруу бөдөн, амыд-ралың материалдыг байдаларың ажыккан. Бо бүтү чер-тер Советтериниң депу-таттарың составында болгаш аял-агың-херектериңа иле-рөөн. Тывага чер-тер Советтеринге согулаа болган 1947 чылдан чоннуң саны өскөнүн културалык чор-дур Совет-териниң депутаттарың болгаш 1946 кижик тургускаңдан 1969 чылда 2228 кижик чедир азы 16 катап көвүдөн.

1947 чылда чер-тер Советтериниң депутаттарың ийи санында аял-агыңың, колхозчулар чүгө 323 хуу турган. 1969 чылда аял-агыңың болгаш колхозчулар 61 хуу болган. Бо үдө чер-тер Советтериниң депутаттарың үштүг барык

ийи кезик материалдыг бугурагыңың адыраарыңа аял-а-ды турар. Интелигенция — улус аял-агыңың болгаш култураларың тускай эртемчилер Советтерге калба-биле төлөөлөн.

Социалист демократияң база бир тутула чедикчилг болза, чоннуң култура өзүңдең, бистик күрүшүң бүтү халыкчыларың өөренир эрген бир дөңгө хандылар берге-ли болур. Бо таламы-биле уугу бугураа-лаанчыларың дугайы Тыва АССР-ниң чер-тер Советтериниң депутаттары-ның эртем таламы-биле составы чутулаан турар. 1947 чылда чер-тер Советтериниң депутаттарың 323 хууу эге билиш-тер, чүгө 17 хууу дөңгө болгаш ортумак эртемниг турган. А 1969 чылда депутаттарың 65 хууу дөңгө болгаш ортумак эртемниг азы 1947 чылды-биле деңгизге, ол сан барык 4 катап бөдөн.

Совет демократияг күрүш тургузуу интернационал-чы шынарың болуп турар. 1969 чылда Тываның чер-тер Советтериниң депутаттарыңа 25 аял-агыңыңың төлөөлө-члери согулган. Советтериниң составы деңгизчи национал политикаңың херек кырыңга боттанышыңың үлө-гө-чө-чө болур.

1947 чылда чер-тер Советтеринге херөөкчөң 31 хуу бол-ган. Ам херөөкчөң депутаттарың саны 40 хуу чедир көвү-дөн. Чер-тер Советтериниң составында ССР-ниң кыркычыл-гери болгаш кыркычылг кандидатарың 483 хуу болуп турар.

Тыва АССР-ниң чер-тер Советтериниң составың дугайында бо саннар коммунисттерин болгаш партия кыркычыл-гериң бугураа-лаан бугуруң күштүң дугайың, бистик күрүшүңг удуруччуларың аны-агың ийи-агыңың дугайы Тывага Совет эрге-чакырганың чылдарында ССР-ниң удуруччуларың болгаш бугураа-лаан үдөңгө чакыргалаарың дугайың херекчил турар-дыр.

Тыва АССР-де Советтерин күрүш эргелек органдарың аял-агың организастарың демократияг принциптерин улам ийи хөгжүп, хой-шынтың организастарыңың ролюң бед-дир турар, соңкучуларың чакырганы Советтерин күрүш-теринге уугу кыркычылг салып турар. Коллективтиг уду-руччуларын чутула хевир — социализмниң аял-агыңың ийи-агыңың турар. Чоннуң материалдыг болгаш културалык херек-чилериниң аял-агыңың чокка энжикчилерге хамарыкчыл турар айтырларың социаларга чутулааңың база шынтыр-кен турар. Чоннуң мурунга депутаттарың, күрүшөң-агың кыркычыл эртелекчилериниң, эртелекчелериниң аял-агыңың, Советтериниң удуруччуларың бугураа-лаан адың чарларын удуруччуларыңың доктринал өтөтүгү болуптур чүрүмчү-көн.

Советтериниң аял-агыңың энжикчилеринге оларның адырлар аайы-биле доктринал коммиссалары уугу ужу-дуулааңг болуп турар. Олармың улустуң, көдө аял-агыңың хөгжү-лөңүң практиктиг айтырларың шынтырларын, кул-тура, коммунал-амыдыр, сөдүг бугурагыңың болгаш адың чарларын аял-агың энжикчилерге ийи-агың кыркычыл кир-ип турар.

Республиканың амыдырыңа уугу ролю оң-бөй муң кижик кыркычыл хой-шынтың организастарың ойнап тур-ар. Ыдың организастарга эки-турунч улуусу дружа-налары, эң-хууруң судтары, херөөкчөң чогулдулары, төрөдөр, кулдууч, квартал комитеттери болгаш чоннуң ө-кө-дө бот-тымыңгыр организастарыңа хамарыкчыл. Хой-шынтың аял-агыңа кыркычыл ийи саны ап көөр болза, республикада дөңгө кыркычыл бөдөн-дө күрүшө бол-ган хой-шынтың аял-агың-херектери эргелек башкарыңга калдыр бөр хевир-биле кыркычыл турар.

Совет Тываның 25 чыл оюнга белетке болгаш ону дем-дегел эртертери В. И. Ленинниң туртугун хуңдун бөр 100 чыл болуп оюнуң бугурааңг чоруп турар. Тыва улустун төгүлүг хөгжүлдөңгө бүтү эч аны, бүтү чырык-чылык чүдүлөр Октябрьниң социалист Улут револю-ция-биле, В. И. Ленинниң ады-биле холбашкан. Ленинниң өлүң чок идеяларын удуруччу болдурулаан, тыва улус төгү таламы-биле кыска хуусузда кыркычыл ийи-агың, со-циализмге шылкелчыл боттандырган. Уугу Ленинниң ту-ту-луг ады-биле Тыва АССР-ниң аял-агы чонгар аял-а-гың болгаш култура тургузушунуңа уугу чедикчил-лериң чедип адылаан, бистик Совет туртугусуна комму-низм тургузууларың херөөкчө боттарың салышыңымы кыркычыл турар.

В. МЕЗУНОВ,

төгү эртемчилериниң командасы.

5. Якут халыш

Якуттан черинч уулуң халымыңың үш хевиринге спартакиада-агы бири чөйрө дөңгө чыгып болган. Ийи хүн уугулааңг маргы-лааңг түңгелде команда таламы-биле Якут АССР-ниң спортчулары бистик мергежилниң көрүгүң тилкелен болган. Олар асыгырлар, бутту алы-солуң бастып, ийи бутту кожа баскан халымыңа ийи-агың биле 343 м. 24 см. саны алган. Хой түңгө чедип алымыңа Якут АССР-ниң спорт мастери Иван Горюхов, Иннокент